

ТЕМА 4. Релігійний туризм

План лекції

1. Суть релігійного туризму, його основні види.
2. Паломницький туризм.
3. Основи релігійні свята в туризмі.
4. Напрями розвитку релігійного туризму в Україні.
5. Організація релігійного туризму.

Література:

1. Туризм у ХХІ ст. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. К.: «Знання України», 2012. С. 61-65.
2. Павлов С.В., Мезинцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій. Навчальний посібник. К., АртЕК, 2008. 504 с.
3. Романчик С.П. Паломництво українців до Святої Землі. Історико-географічний нарис. Географія та основи економіки в школі. Науково-методичний журнал. 2010, С. 11-14.

-1-

Туристом, який подорожує з релігійною метою, є людина, що виїжджає за межі звичного середовища на термін не більше року для відвідин святих місць, релігійних святинь і релігійних центрів.

Під релігійним туризмом слід розуміти види діяльності, пов'язані з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і паломницьких центрів, що знаходяться за межами звичного для них середовища.

Релігійний туризм - це самостійний вид спеціалізованого туризму.

Релігійний туризм поділяється на різновиди:

- власне *релігійний* - різновид пізнавального туризму з відвідуванням релігійних святинь, храмів, споруд та ін.;
- *паломницький* туризм - це сукупність поїздок представників різних конфесій до святих місць, релігійних центрів з метою участі у святих обрядах;

- **езотеричний** - метою його є розширення традиційного релігійного світосприйняття, і відповідно з цією метою ведеться філософський пошук в процесі подорожі;
- **релігійний** туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості - відвідання місць пов'язаних з історією релігій;
- **сакральний** - різновид, де турист під час відвідування певних місць створює, відновлює або підкреслює зв'язок з уявним потойбічним. Сакральне в широкому сенсі - це все, що має відношення до Божественного, релігійного, небесного, потойбічного, ірраціонального, містичного, те, що відрізняється від повсякденних речей, понять, явищ.

-2-

Основними світовими місцями паломництва є:

- - у християн на Близькому сході: Віфлеєм, Єрусалим, Назарет, річка Йордан та інші місцевості, пов'язані з Христом, апостолами, Пресвятою Богородицею. В Європі: Рим, (Італія), Париж і Лурд (Франція), Фатіма (Португалія), Междугорє (Північна Македонія), Монсеррат (Іспанія) Афон (Греція);
- - у мусульман відвідання Мекки, Медіни (Судівська Аравія) і здійснення там запропонованих ритуалів;
- - у ламаїстів - відвідання Лхаси (Тибет);
- - у індусів - відвідання Ілахабада і Варанасі (Індія);
- - у синтоїстів - відвідання Нара (Японія).

Серед причин здійснення паломництва можна виділити наступні:

- - бажання зцілитися від душевних і фізичних недуг;
- - знайти благодать;
- - відмолити гріхи;
- - висловити подяку за блага, послані зверху;
- - проявити відданість вірі;
- - прагнення до подвижництва в ім'я віри;
- - знайти сенс життя.

Цей різновид релігійного туризму є сукупністю поїздок представників різних релігій з паломницькою метою. Слово «паломництво» походить від

слова «пальма» - паломники-християни, що здійснювали поїздки на Святу Землю в Середньовіччя, привозили звідти пальмову гілку.

Паломництво ми можемо розуміти як подорож людей, яку вони здійснюють для поклоніння святим місцям.

Паломництво припускає певне відношення людини до дійсності. Психологічні особливості паломників дуже різнопланові. Паломник в більшості випадків - глибоко релігійна людина з системою цінностей, що вже склалася. Він готовий на якийсь час поступитися звичному способу життя: колом спілкування, задоволенням, харчуванням для досягнення своїх духовних і етичних цілей.

Ідея паломництва має на увазі дії в умовах певних труднощів, добровільно узяті на себе зобов'язання бути в цих умовах. Це символізує готовність людини пожертвувати тимчасовою і скороминущою матеріальною в ім'я вічного духовного.

Можна виділити різні види паломництва.

- За кількістю учасників і ознаці сімейної приналежності розрізняють індивідуальні, сімейні, групові паломництва.

- За тривалістю можна позначити паломництва тривалі і короткі.

Паломники звичайно висувають набагато менше вимог до рівня і якості обслуговування, харчування, розміщення. Вони зупиняються на нічліг в келіях монастирів, на території ашрамів, в палаткових містечках (під час хаджу, наприклад), можуть ночувати в храмах на підлозі або прямо на вулиці. Вибір їжі зазвичай невеликий і вона скромніша. У християнських країнах під час постів їжа пісна, в Індії - вегетаріанська.

Паломництва пов'язані з відвідинами певних місць, що є святими. Це можуть бути монастирі, храми, природні об'єкти (гори, річки, озера, гаї, печери). Часто паломництва бувають приуроченими до певних свят. До Ватикану збирається багато паломників послухати Великодню проповідь Папи Римського.

Релігійний туризм є складовою частиною сучасної індустрії туризму. Собори, мечеті, культові музеї і духовні центри - це туристичні об'єкти, які мають все зростаючий попит.

- **КАТОЛИЦЬКІ СВЯТА.** Католицька церква також має свої відмінні особливості, що знайшли своє підтвердження в церковному календарі. Церковний рік розпочинається з різдвяного посту, тобто з 29 листопада. Як і в інших календарях, в католицькому церковному календарі існують свята в строго встановлені дні і свята, дні святкування яких змінюються з року в рік.

Різдвяні свята, Великдень, найшанобливіше загально християнське свято, що не має постійної дати), Вознесіння, Зіслання Святого духа, День подяки.

- **ПРАВОСЛАВНІ СВЯТА.** На чолі святкового кола православної церкви Різдво і Великдень. Потім йдуть так звані дванадцять головних святкувань.

- Значного поширення в останні роки набув протестантизм, але традиція паломництва ним втрачена.

МУСУЛЬМАНСЬКІ РЕЛІГІЙНІ СВЯТА. Іслам одна з наймолодших релігій. За мусульманським календарем в кінці квітня 2022 р. настав 1443 рік. В мусульманських країнах літочислення ведеться за місячним календарем, що приводить до неспівпадання з нині діючим офіційним календарем, прийнятим у всьому світі. Місячний календар складається з 12 місяців. Одні місячні місяці можуть мати 29 днів, інші -30. Таким чином, місячний рік складається з 354 днів, що на 11 днів коротше сонячного. Саме цим пояснюється відхилення мусульманського місячного року по відношенню з астрономічним.

Під час таких свят, як стояння біля гори Арафат і Свято жертвопринесення,

Ісламські свята та визначні дати

Щороку мусульмани святкують два свята, що значать виконання ними двох стовпів Ісламу - посту в Рамадан і хаджу. кожен мусульманин повинен здійснити «Хадж» (паломництво в Мекку до храму Аллаха) як мінімум один раз в житті. Мусульмани можуть відвідувати ці місця в будь-яку іншу пору року, але таке паломництво називатиметься «Умра».

Є й кілька особливих дат, пов'язаних із цими стовпами Ісламу.

Ці всі дати визначають за ісламським місячним календарем, у його основі - фази Місяця, зокрема період його обертання навколо Землі, що становить близько 29,5 дня. Отже, місяці в ісламському календарі тривають 29–30 днів, поява молодика означає початок нового місяця. Рік складається з

дванадцятьох таких місяців, відповідно він на 11 днів коротший за рік сонячного календаря, що в його основі - період обертання Землі навколо Сонця.

Ід аль-Фітр (Рамадан-байрам) - свято завершення Рамадану, місяця посту. Ід аль-Фітр починається з появою молодика, що означає початок наступного місяця, шавваля. Зранку 1 шавваля відправляють спільну святкову молитву, після цього снідають; святкові частування тривають цілий день. Цього дня чимало мусульман воліють сплатити щорічну соціальну пожертву - закят.

Ід аль-Адха (Курбан-байрам) - Свято приношення жертви - відзначають на десятий день місяця зуль-хіджа (цього місяця відбувається хадж). Свято триває три-чотири дні й передбачає ритуальне заколення жертвовної худоби — вівці чи кози, корови, верблюда — на згадку про випробування пророка Ібрагіма (Авраама, мир йому). М'ясо ділять на три частини, рівних за вагою та якістю: одну лишають для своєї родини, другу ділять між друзями, третю дають бідним. Мусульмани стараються виявляти особливу увагу до інших людей у цей період.

ІУДЕЙСЬКІ РЕЛІГІЙНІ СВЯТА. Особливість іудейських свят полягає у тому, що вони відзначаються за місячним календарем, і тому в кожному році вони випадають на різні дні сонячного календаря. Як вже наголошувалося, місячний рік коротше сонячного приблизно на 11 днів. Для того, щоб єврейські свята завжди випадали на одні і ті ж сезони, у складі староеврейського календаря лежить поєднання сонячного і місячного календарів. Раз в два або три роки додають ще один місяць, і такий рік стає високосним. Роки староеврейського календаря утворюють 19-літні цикли, і 7 років з них 19-високосні.

У іудаїзмі паломництво не є обов'язковим обрядом, за винятком нечисленного по своєму складу релігійного напрямку хасидів. Проте місць, шанобливих у релігійних євреїв, достатньо багато. Основні з них розташовані в Західній Європі, в Україні (Умань), в Білорусі, Литві, Латвії. Засновник хасидського руху Баал Шом Тов родом з Меджибожа на Хмельницька обл., а його правнук цадик (праведник) Рабі Лахман, який помер в Умані 1810 р. дотепер вважається рабі (учителем) хасидів, що представляють ортодоксальний іудаїстський напрямок. Основні місця паломництва хасидів зосереджені в Черкаській, Житомирській, Київській, Вінницькій областях, де не тільки вже діють паломницькі маршрути, а й створюється туристична інфраструктура та готельна база (зокрема, в Умані).

Але найшанобливішим і найбільш відвідуваним місцем є Свята Земля Ізраїлю. У Єрусалимі популярні серед паломників Західна стіна Храму (Стіна Плачу), Храм гробу Господнього.

БУДДІЙСЬКІ СВЯТА. Засновником цього релігійного вчення став Будда Шак'ямуні (Сіддхартха Гаутама), реально існуюча людина, яка досягла Просвітлення на 49-й день медитації. Варто зауважити, що Будда - це не ім'я, а скоріше позначення конкретного стану свідомості: дослівно воно означає "просвітлений, прокинувся".

- Вішакха пуджа - день народження, просвітлення та догляду в нирвану Пробудженого, святкують в різні роки у квітні.
- День народження Будди: зазвичай випадає на кінець травня або початок червня за європейським календарем.
- День, коли Будда відкрив своє вчення першим учням - початок терміну затворництва для бхікху, буддійських ченців. Припадає на повний місяць у липні.
- День Абхїдхами - сходження Будди на небо Тушита, відзначається в квітні за григоріанським календарем, в повний місяць сьомого місячного місяця - за буддійським.

-4-

Релігійність українського народу є невідомою складовою національної культури. Після етапу бурхливого сплеску початку 90-х років ХХ ст. цей процес зараз набирає цивілізованого розвитку, а його динаміка свідчить про стійкість тенденції. Так, за останні п'ять років кількість зареєстрованих релігійних організацій всіх конфесій зросла в 1,4 рази саме за рахунок зростання первинних релігійних громад, які утворюються та реєструються за бажанням віруючих. Позитивним явищем є також розбудова мережі культових закладів, серед яких особливо слід відзначити зростання чисельності монастирів (в 1,6 рази), оскільки вони здавна виступали центрами концентрації релігійного життя. Поліетнічність населення обумовила також і поліконфесійність.

Україна має складну георелігійну ситуацію, обумовлену всім ходом історичного процесу. Домінуючим релігійним напрямком в Україні є християнство, на яке припадає майже 95% віруючих, з них 54,5% - православні, 28,6% - католики.

Сакральними (священними) в християнстві вважаються місця, пов'язані з діяннями святих, чудесами, подіями, які впливали на становлення релігії. Сакральність певних місць формується історично протягом значного

часу (іноді кілька тисяч років) і закріплюється духовною функцією даного місця.

Християнське паломництво є одним з найдавніших видів подорожей, відомих з літописних джерел ще IV ст. н. е.

Християнство в Україні поліконфесійне і визначається значною мозаїчністю територіально-конфесійної структури. Православна церква представлена Українською православною церквою. Католицизм представлений Українською греко-католицькою церквою, основна частина прихильних якої в Галичині та на Поділлі, та римо-католицькою церквою, значна частина прихильних якої живе в Галичині, на Поділлі, Житомирщині (це переважно етнічні поляки).

Центри християнського паломництва в Україні:

- Київ (Свята Софія, Києво-Печерська лавра),
- Святогірська лавра на Донеччині,
- Зарваниця, Почаївська лавра (Тернопільська область),
- Страдч, Унів, Крехів (Львівська область),
- Гошів Крилос (Івано-Франківська область) та ін.

-5-

В рамках релігійного туризму екскурсійно-пізнавальної спрямованості передбачаються відвідини релігійних центрів, в яких туристи-екскурсанти зможуть побачити релігійні об'єкти - діючі культові і пам'ятні, побувати в музеях і на виставках. Туристи відвідують богослужіння, беруть участь в хресних дорогах, медитаціях, інших релігійних заходах.

Туристи-екскурсанти, зокрема представники інших релігій, можуть потрапити не на всі заходи. Так, в деякі храми індуїстів пускають тільки індуїстів. Мекка є священним містом для мусульман, не мусульманам туди в'їзд заборонений. Все це слід враховувати при плануванні турів.

У екскурсійно-пізнавальних турах туристи використовують наявні елементи туристської інфраструктури - селяться в готелях. Часто туристів у паломницьких та релігійних турах селять при монастирях. Для даного виду турів передбачається найчастіше повний пансіон, або напівпансіон.

Екскурсійно-пізнавальні релігійні тури на відміну від паломницьких є більш коротші, вони не приурочені до релігійних свят, і в них можуть брати участь як дорослі, так і діти. Релігійні об'єкти туристи можуть відвідувати і під час комбінованих пізнавальних турів, в яких екскурсійна складова є тільки частиною програми. Для паломників екскурсія має вторинне значення по відношенню до певних культових дій. Проте в деяких турах туристи можуть брати участь як паломники, так і екскурсанти.

Розвиток загального інтересу до релігійного туризму не обійшов і Україну. Спостерігається процес збільшення туристичних фірм з організації релігійних і паломницьких турів, а також деяких паломницьких служб, організованих при монастирях, церквах, а також інших релігійних організаціях. Тільки за останні 10 років в Україні значно збільшилася кількість туристів, що здійснюють паломництво до святинь України, а також прямуючих за кордон з релігійно-пізнавальною метою. Основні маршрути таких поїздок пролягли до Ізраїлю, Італії, Греції, Кіпру, Туреччини, Єгипту, Саудівської Аравії, Індії, Китаю, на Тибет.